

นายชิต บุรทัต

นายชิต บุรทัต เป็นกวีเอก ที่เป็นอมตกวีคนหนึ่งแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้ประพันธ์ “สามัคคีเภทคำฉันท์” ซึ่งรู้จักกันแพร่หลายในปัจจุบัน ขยายขอบนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งถึงกับยกย่องว่า “สามัคคีเภทคำฉันท์เป็นอนุสาวรีย์ฉันท์ เป็นงานของบัณฑิตทางฉันทลักษณ์ เป็นงานของมหาเศรษฐีทางศัพท์ภาษาซึ่งร่ำรวยถ้อยคำที่จะหยิบมาใช้ โอ้อ้อและเป็นแบบฉบับในทางรจนาคันท์ให้อนุชนรุ่นหลังยึดถือสืบไป ...” กระทรวงศึกษาธิการได้อนุญาตให้ใช้กวีนิพนธ์เรื่องนี้เป็นตำราเรียนวรรณคดีไทยชั้นมัธยมศึกษามาตั้งแต่ พ.ศ. 2474 ท่านเป็นกวีที่ได้รับยกย่องจากทาง

ราชการให้แต่งตั้งสมโภชพระมหาเศวตฉัตรพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ยังบรรพชาเป็นสามเณร แต่งร่วมกับกวีผู้มีนามกระเดื่องอีก 3 ท่าน คือ กรมหมื่นรวิพจน์สุปรีชา กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์และหลวงธรรมมาภิรมย์ กวีเอกท่านนี้ได้แต่งโคลง ฉันท์ และกาพย์ไว้มากมาย นอกจากนั้นท่านยังเคยเป็นครูที่โรงเรียนวัดจันทร์ (ปัจจุบัน - วัดวรจันทร์) จังหวัดสุพรรณบุรี เคยเป็นข้าราชการกระทรวงธรรมการ คือเป็นนักเรียนสอนโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ และครูโรงเรียนมัธยมวัดอนงค์ (ปัจจุบัน - วัดอนงค์าราม)

นายชิต บุรทัต
(2435-2485)

นายชิต บุรทัต เป็นบุตรนายชู ขวางกูร (คนทั่วไปเรียก “มหาชู” เพราะเมื่ออุปสมบทที่ วัดสุทัศน์เทพวราราม สอบได้เปรียญ 7 ประโยค) และนางปริก เกิดที่บ้านถนนตีทอง กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2435

ชีวิตตอนต้นและประวัติการศึกษา

เด็กชายชิต ขวางกูร เข้าเรียนชั้นประถมที่ โรงเรียนวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามเมื่อจบชั้น ประถมแล้วก็เข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียน วัดสุทัศน์เทพวราราม จนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์ เมื่ออายุ 14 ปี ในปีการศึกษา 2448

พ.ศ. 2448 นั้นเองได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดราชบพิธฯ

พ.ศ. 2450 สึกจากสามเณรออกมารับ ราชการในกองพลตระเวน กรมตำรวจขณะที่เป็น ตำรวจนั้นมีเพื่อนฝูงมาก ชักนํ้ากันไปดื่มสุรา เมรัยหลงระเริงไปตามวัยหนุ่ม เงินเดือนที่ได้รับ เดือนละ 20 บาท ไม่พอใช้เริ่มมีหนี้สิน

พ.ศ. 2451 มหาชู ผู้บิดาเห็นว่าขึ้นปล่อย ลูกชายดำเนินชีวิตแบบนั้นต่อไปคงเสียคนแน่ๆ จึงให้นายชิตลาออกจากราชการตำรวจแล้วส่งไป เป็นครูสอนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนซึ่งญาติๆ ของ ท่านร่วมกันตั้งขึ้นในวัดจันทร์ ตำบลโพธิ์พระยา จังหวัดสุพรรณบุรี อันเป็นบ้านเกิดของมหาชู แต่สอนอยู่ได้ไม่นานก็หวนกลับไปดื่มเหล้าอีก และดื่มมากกว่าเก่า

พ.ศ. 2452 อายุย่างเข้า 18 ปี บิดาให้ บรรพชาเป็นเณรอีกครั้งหนึ่งที่วัดเทพศิรินทราวาส

พ.ศ. 2453 ย้ายมาจำพรรษาที่วัดบวร- นิเวศวิหาร เป็นศิษย์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราช ในสมัยนั้น สามเณรชิตเป็นที่โปรดปรานของสม

เด็จพระสังฆราชเป็นอย่างมาก เพราะเป็นคนเรียบร้อยแหลม มีเชาวน์ปัญญาดี จนสมเด็จพระสังฯ ตั้งให้เป็นเลขานุการ ส่วนตัว

เริ่มแววกวี

ขณะที่สามเณรชิตจำพรรษาอยู่ ณ วัดบวร- นิเวศวิหารนั่นเอง ได้เรียนภาษาไทยเพิ่มเติมและ เรียนภาษาบาลีกับภาษาอังกฤษควบคู่ไปด้วย เริ่ม สนใจแต่งบทกวี แล้วส่งไปประกวดชิงรางวัลตาม หนังสือพิมพ์ต่างๆ ซึ่งมีอยู่มากในสมัยนั้น บท กวีบทแรกที่ได้รับรางวัลตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ ประตูลิขิต ใช้นามปากกาว่า “เอกชน” และมัก จะได้รับรางวัลบ่อยครั้งจากหนังสือพิมพ์รายปักษ์ ฉบับนั้นบทกวีส่วนใหญ่จะเป็นโคลงบทดอกสร้อย หรือสักวา ซึ่งหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นตั้งเป็นกระทู้ ขึ้นมาให้คนทั่วไปแต่งแข่งขันกัน

พ.ศ. 2454 ได้แต่งฉันทร่วมกับกวีอีก 3 ท่าน เพื่อสมโภชพระมหาเศวตฉัตรในงานพระ ราชพิธีฉัตรมงคลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ดังกล่าวแล้ว

หลังจากนั้นเริ่มแต่งบทละครร้องให้แก้ คณะละครปรามาศ โดยใช้นามปากกาว่า “เจ้าเงาะ” แต่ถ้าหากเป็นเรื่องที่มีเค้าโครงมาจากนิทานชาดก หรือจากพระไตรปิฎก จะใช้ว่า “นาคจำศีล”

ภิกษุชิตมีโอกาสดำเนินอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ได้เพียงไม่ถึงหนึ่งพรรษาก็ต้องลาสิกขาออกมาสู่ โลกฆราวาส เพราะประพฤติผิดร้ายแรงขณะเป็น บรรพชิตคือดื่มสุรา จากบทเรียนที่ได้รับในครั้ง นั้นบันดาลใจให้นายชิต แต่งโคลงไว้บทหนึ่งว่า

ที่ใดมีดื่มเหล้า	เมาเฮ
ที่นั่นมีการเซ	อยู่ด้วย
เหตุว่าสุราเม	รัยใช้ น้ำเพื่อน
ดื่มหนักมากมากด้วย	อาจสิ้นสติเปลอ

ชีวิตหลังลาสิกขา

เมื่อลาสิกขาแล้ว นายชิตได้ยึดอาชีพแต่งบทละครร้องให้คณะปราโมทย์ บิดาเห็นว่าแม่ร้าย ได้จากการเขียนบทละครจะมากแต่อาจไม่ยั่งยืน จึงให้สมัครเข้ารับราชการในกระทรวงธรรมการ ครั้งแรกไปเป็นนักเรียนสอนในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ได้รับเงินเดือนเดือนละ 20 บาท ยังมีรายได้จากการเขียนบทละครและเขียนบทกวีในหนังสือพิมพ์ศรีกรุงอีกด้วย หลังจากนั้นได้ไปเป็นครูสอน ณ โรงเรียนมัธยมวัดดอนงศ์อยู่ระยะหนึ่ง

พ.ศ. 2457 ลาออกจากครูเพราะไม่ชอบอาชีพราชการ ไปทำงานเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ “พิมพ์ไทย” ในช่วงเวลานี้เองที่ได้รจนานาบทนิพนธ์ซึ่งได้รับยกย่องมากที่สุด คือ สามัคคีเภทคำฉันท์ อันมีผลให้ได้สมญานาม “มหากวีเอก” ในกาลต่อมา

พ.ศ. 2458 ได้ประพันธ์นวนิยายรักหลายเรื่องใช้นามปากกาว่า “แมวคราว” ขณะเดียวกันได้แต่งบทร้อยกรองปลุกใจให้คนไทยรักชาติ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อบทร้อยกรองนี้ได้พิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์สมุทรสารของกองทัพเรือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่ทรงสนพระราชหฤทัยและทรงโปรดปรานบทร้อยกรองนี้มากส่งผลให้นายชิตได้รับนามสกุลพระราชทานว่า “บูรทัด” ใน พ.ศ. 2459 สมุทรสารนั้นมีหลายบท ดังตัวอย่าง เช่น

เกิดเป็นคนไทย	ทำใจและนาม
ทั้งสองปองความ	หมายคงตรงกัน
ชื่อตนคนไทย	แต่ใจเหิน
เป็นอื่นพื้นพรรค	พาลโหดโหดเขลา
หมายความนามไทย	คือใช้ข้าทาส
ไม่มีใครอาจ	ลบหลู่ดูเบา
ขืนยงคงทาน	มากาลนานเนา
ควรที่ชาวเรา	ตรงดริกรีนึกดู

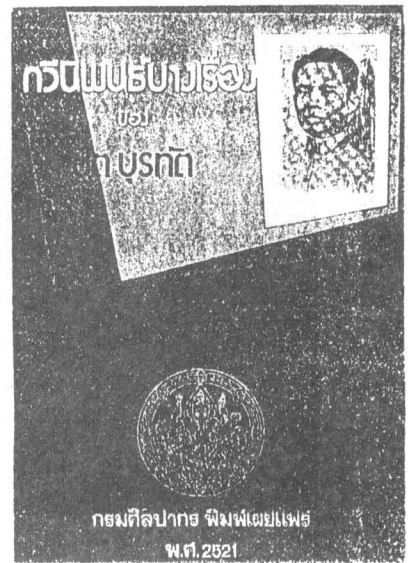
ภาพปกหนังสือ “สามัคคีเภทคำฉันท์”
ผลงานชิ้นเอกของ ชิต บูรทัด ที่มีกรพิมพ์ซ้ำ

ปกหนังสือรวมงานของขัต บวรทัต
ที่มีการพิมพ์จำหน่าย(เท่าที่ค้นพบ)

ฉบับพิมพ์โดยบริษัทโอเคียเนสโตร์(๒๔๙๔)

ฉบับพิมพ์โดยกรมศิลปากร (๒๕๒๑)

พ.ศ. 2468 บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทย ลาออกเพราะหนังสือนั้นโอนไปเป็นสมบัติของ พระคลังข้างที่ นายชิต บุรทัต ก็ลาออกด้วย แล้วเข้าทำงานที่หนังสือพิมพ์ “ศรีกรุง” แต่อยู่ได้ ไม่นานก็ลาออกอีก

หลังจากนั้นนายชิต บุรทัต ได้เข้าทำงาน กับหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ อีกหลายฉบับเช่น หนังสือพิมพ์โฟแท็กซ์, หนังสือพิมพ์ไทยหนุ่ม, หนังสือพิมพ์เทอดรัฐธรรมนุญ และหนังสือพิมพ์ เอกชน ซึ่งเป็นฉบับสุดท้ายของชีวิตการเป็นนัก หนังสือพิมพ์

ผลงานกวีนิพนธ์ของนายชิต บุรทัต

นายชิต บุรทัต มีความสามารถพิเศษใน การแต่งโคลง ฉันท์ และกาพย์ อย่างมีความ ไพเราะและงดงาม ผลงานกวีนิพนธ์ของท่านมี มากแต่กระจัดกระจายอยู่ตามหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ หลายฉบับเพราะท่านไม่ได้รวบรวมไว้ หอสมุด แห่งชาติ กรมศิลปากรรวบรวมไว้บ้างแต่ไม่ครบ เพราะหนังสือพิมพ์สมัยนั้นสูญหายไปมาก ประภาส วัชรภรณ์ นักหนังสือพิมพ์และ นักเขียนท่านหนึ่งกล่าวว่า “ผลงานการประพันธ์ ของนายชิต บุรทัตเท่าที่แสวงหามาได้ มีอยู่ 5 ประเภท คือ

1. ประเภทสดุดี เช่น สรรเสริญพระ คณเสวร, มหานครปเทศคำฉันท์, ฉันท์ราชสดุดี, อนุสาวรีย์กดา, กรุงเทพฯ คำฉันท์ (แต่งร่วม) ฯลฯ

2. ประเภทชาดก เช่น สามัคคีเภท คำฉันท์, ลิลิตสุภาพ, เวทีพษชาดกคำฉันท์, กกุฎวาณิชคำโคลง ฯลฯ

3. ประเภทคำสอน เช่น ตู๋ทองของ ปราษฎ์, กันก่อนแก้, ทำลายง่ายกว่าสร้าง, สัตยูชาติอิกา, สัตว์หน้าขน, คนอกตัญญูคำฉันท์ (แต่งยังไม่จบ) ฯลฯ

4. ประเภทชมธรรมชาติ เช่น อุปมา ธรรมชาติ, วารวิสาขมาส, วัสสานตฤดู, เหมันต ฤดู, ภาพที่หลับตาเห็น, นิราศแมวคราว ฯลฯ

5. ประเภทเบ็ดเตล็ด เช่น กวีสี่, กำเนิด แห่งสตรีคำโคลง, บุญตามาพบ, หนาวอะไร, ความรักของแม่ ฯลฯ”

นายชิต บุรทัตกับการศึกษา

แม้นายชิต บุรทัต เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยตรง (การศึกษาอย่างเป็นทางการ) ด้วยการ เป็นครูอยู่เพียงระยะเวลาสั้น ๆ คือ ตอนแรกเมื่อ อายุประมาณ 17 ปี บิดาส่งไปสอนหนังสือที่วัด จันทร จังหวัดสุพรรณบุรี และอีกช่วงหนึ่งของ ชีวิตคือหลังจากลาสิกขาแล้วได้สมัครเข้ารับ ราชการในกระทรวงธรรมการ เป็นนักเรียนสอน ในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ และไปสอนในโรงเรียน มัชฌมวัดอนงค์ตั้งกล่าวแล้ว แต่ถ้าพิจารณาถึง การศึกษาโดยอ้อม (การศึกษาอย่างไม่เป็น ทางการ) แล้วนับว่านายชิต บุรทัตเป็นผู้ที่สั่ง สอนอบรมสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ในบทกวีของท่าน อย่างมากมาย จนกระทั่งนักเขียนหลายๆ คน ซึ่งมีได้เป็นศิษย์ เช่น นเรศ นโรปกรณ์, ลมุล อดิพยัคฆ์, สันตสิริ เป็นต้น ต่างเคารพนับถือ และเรียกขานท่านว่า “ครูชิต บุรทัต” บ้าง “อาจารย์ชิต บุรทัต” บ้าง

ตัวอย่างบทกวีนิพนธ์บางบทที่เป็นคำสอน

โคลงกระทู้คั่นวิวิธมาลี

อย่า ดิจนเลิศล้ำ	เลยดี ไปพ้อ
ดี เกิดดีพอควร	ชิดขึ้น
อย่า ชั่วอย่างไม่มี	ใครคบ ตนเลย
ชั่ว กลับดีได้นั้น	น่าชม
อย่า กลัวสิ่งผิดเพี้ยน	พึงเกรง
กลัว ที่ถูกรรรมนิยม	ยึดนำ
อย่า กลัวอย่างนักเลง	โตเก่ง กำเลย
กล้า ทอดชีพให้ด้าว	ลื

อุปชาติฉันท

นิกรมมนุษย์ชน	ปฏิบัติธชาติมา
เขาใครมิไร้ศา-	สนะธรรมประจำใจ
ใครเล่าจะเป็นหลัก	คติจักจงไป
ลู่ทางเจริญไฟ-	บุละภาพสวัสดิ์ผล
ก็เปรียบประหนึ่งกัท-	ทลิกาบ ณ กลางชล
สุดแต่ันทีวัน	ฤจะด่องจะขึ้นไหล
ลอยไปและลอยมา	ยละนำอนาถใจ
ก็นำและเปื่อยไป	บมิเป็นประโยชน์เลย

๑๒๑

นายชิต บุรทัต ถึงแก่กรรมด้วยโรคลำไส้พิการ เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2485 แม้ท่านจะได้ลาโลกนี้ไปนานแล้ว แต่บทกวีนิพนธ์ของท่านยังอยู่เป็นอมตะจนกระทั่งปัจจุบัน และคงจะอยู่ยืนยงตลอดไป

ความสำนึกในคุณูปการของท่านกวีเอกชิต บุรทัต ผู้สร้างสรรกวีนิพนธ์อันล้ำค่าเป็นแรงบันดาลใจให้กรรมการท่านหนึ่งในคณะกรรมการ ศัพท์สาขานุคคณ องค์กรและสถาบันเกี่ยวกับการศึกษา แต่งโคลงกระทู้เชิดชูเกียรติท่านไว้ ดังนี้

ชิต ฝากวรรณกิจไว้
บุ เรศไทยใจสมาน
ร ดนะกวีสาส์น
ทัต ตะชีพเกียรติก้อง

เป็นทาน โสดเอย
แซ่ซ้อง
สูงค่า นักแล
ก่อเกื้อจิตเกษม

วรวิทย์ วตินสรากร

บรรณานุกรม

ชิต บุรทัต. สามัคคีเภทคำฉันท์ แบบเรียนวรรณคดีไทยของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2515.

ประกาศ วัชรภรณ์. ทำเนียบนักประพันธ์. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2532.

อาจิณ จันทรมพร, และ ช่วย พูลเพิ่ม. 100 ปี ชิต บุรทัต. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2535.